

رگ‌های خونی زیست دهم

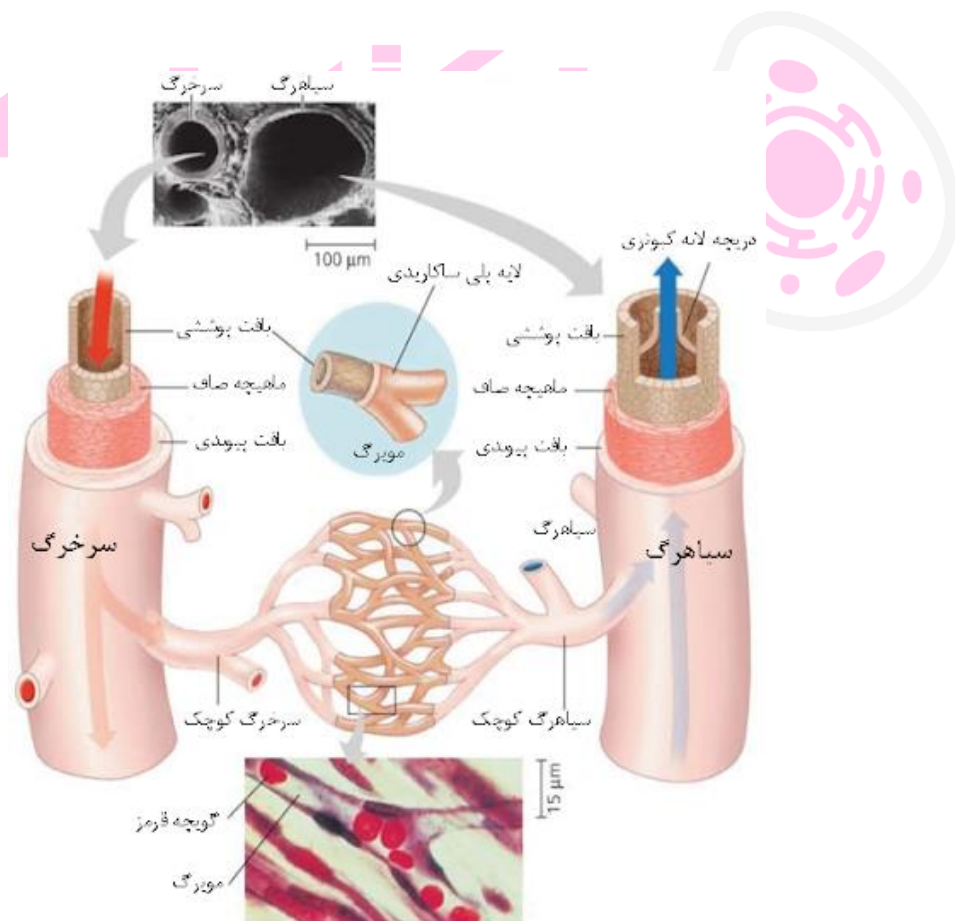
دستگاه گردش خون از سه نوع رگ تشکیل شده است:

۱. سرخرگ‌ها
۲. سیاهرگ‌ها
۳. مویرگ‌ها

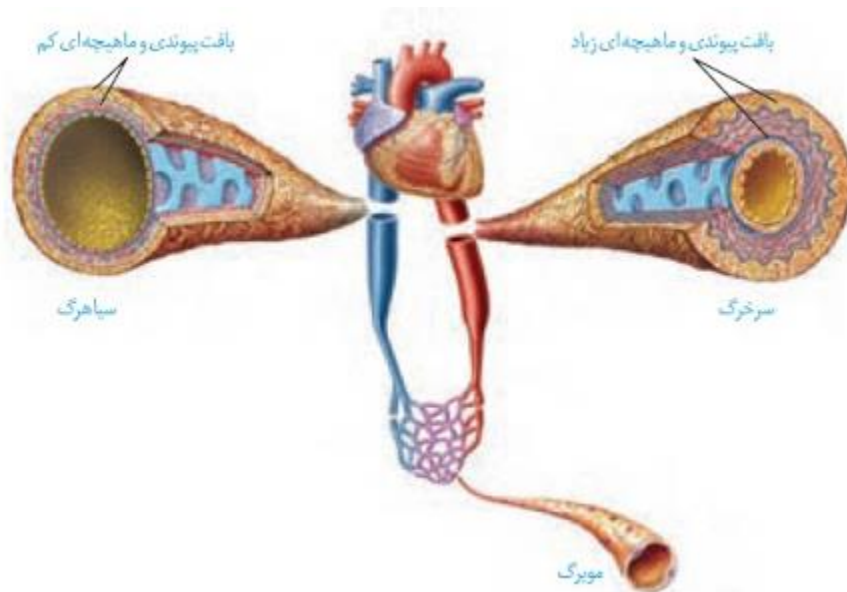
دیواره سرخرگ‌ها و سیاهرگ‌ها از سه لایه اصلی تشکیل شده است:

۱. لایه داخلی: دارای بافت پوششی سنگفرشی است.
۲. لایه میانی: ماهیچه صاف که دارای رشته‌های کشسان (الاستیک) فراوان است.
۳. لایه خارجی: دارای بافت پیوندی است.

بست
تجربی

توجه: ضخامت **لایه میانی و خارجی** در سرخرگ‌ها و سیاهرگ‌ها باهم متفاوت است، به طوری‌که ضخامت این دو لایه در **سرخرگ‌ها** بیش‌تر است تا بتوانند فشار زیاد وارد شده از سوی قلب را تحمل و هدایت کنند.

توجه

سرخرگ‌ها

- خون را از قلب خارج می‌کنند و به بافت‌های بدن می‌رسانند.
- سبب حفظ **پیوستگی** جریان خون می‌شوند.
- بیش‌تر در قسمت‌های **عمقی** هر اندام، قرار گرفته‌اند. (**برخلاف سیاهرگ‌ها**)
- دارای دیوارهای با قدرت کشسانی فراوان اند. (در سرخرگ‌های کوچک‌تر، میزان رشته‌های کشسان **کم‌تر** و ماهیچه‌های صاف **بیش‌تر** است.)
- در برش عرضی **گرد** دیده می‌شوند.
- با انقباض بطن و تغییر حجم سرخرگ، موجی در طول آن‌ها به وجود می‌آید که **نبض** نامیده می‌شود.
- دارای فشارخون زیادی هستند که برای کار طبیعی دستگاه گردش خون لازم است.

توجه: فشار خون را با دو عدد، مثلا ۱۲۰ روی ۸۰ بیان می‌کنند که **به ترتیب** معرف فشار بیشینه و کمینه برحسب **میلی‌متر جیوه** است.

فشار بیشینه

فشار ناشی از انقباض بطن بر روی سرخرگ است.

فشار کمینه:

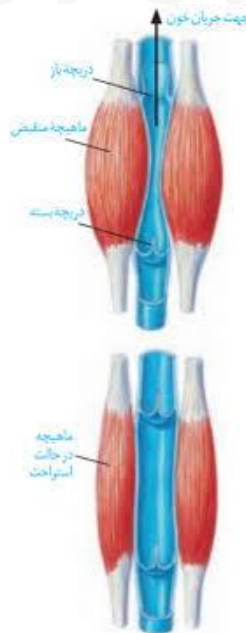
فشار ناشی از دیواره سرخرگ باز شده در هنگام بسته شدن در زمان **استراحت قلب** است.

سیاهرگ‌ها

- دیواره ای **نازک‌تر** نسبت به سرخرگ‌ها دارند.
- حفره داخل آنها نسبت به سرخرگ‌ها، **بزرگ‌تر** است.
- بسیاری از آنها **دریچه‌هایی** دارند که جهت حرکت خون را یک‌طرفه می‌کنند.
- به علت کاهش شدید فشار خون و جهت حرکت خون در آنها که بیشتر به سمت بالا است، عواملی به جریان خون در سیاهرگ‌ها کمک می‌کند که عبارتند از:

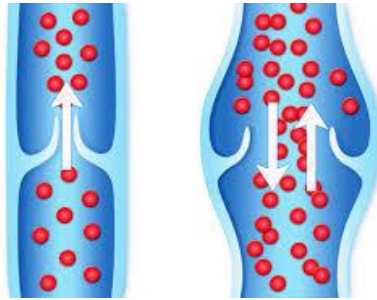
۱. تلمبه ماهیچه اسکلتی:

انقباض ماهیچه‌های دست و پا، شکم و میان بند (دیافراگم) به سیاهرگ‌های مجاور خود، فشاری وارد می‌کنند که سبب حرکت خون به سمت قلب می‌شود.

۲. دریچه‌های لانه کبوتری:

در سیاهرگ‌های دست و پا، جریان خون را یک‌طرفه و به سمت بالا هدایت می‌کنند. در هنگام انقباض هر ماهیچه، در سیاهرگ مجاور آن، دریچه‌های بالایی **باز** و دریچه‌های پایینی، **بسته** می‌شوند.

۳. فشار مکشی قفسه سینه

در هنگام **دم** که قفسه سینه باز می‌شود، فشار از روی سیاهرگ‌های نزدیک قلب برداشته می‌شود و درون آنها فشار مکشی ایجاد می‌شود و خون را به سمت بالا می‌کشد.

مویرگ‌ها

- دارای **یک لایه بافت پوششی** همراه با غشای پایه اند.
- **فاقد** لایه ماهیچه‌ای اند. (در ابتدای بعضی از آنها، حلقه‌ای ماهیچه‌ای وجود دارد که میزان جریان خون را تنظیم می‌کند و **بنداره مویرگی** نامیده می‌شود).
- دارای دیواره **نازک** و جریان خون **کند** اند.
- **کوچک‌ترین** رگ‌های بدن هستند.
- تنظیم اصلی جریان خون در آنها براساس نیاز بافت به اکسیژن و مواد مغذی با تنگ و گشاد شدن **سرخرگ‌های کوچکی** که قبل از مویرگ‌ها قرار دارند، انجام می‌شود.
- مویرگ‌ها براساس **پیوستگی یاخته‌های پوششی و غشای پایه**، در سه گروه قرار می‌گیرند:

۱. مویرگ‌های پیوسته:

یاخته‌های بافت پوششی با همدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند.

ورود و خروج مواد به شدت تنظیم می‌شود.

مثال: دستگاه عصبی مرکزی (مغز و نخاع)

۲. مویرگ‌های منفذدار:

منافذ فراوانی در غشای سلول‌های پوششی وجود دارد.

دارای غشای پایه **ضخیم** است، به طوریکه عبور مولکول‌های درشت مثل پروتئین‌ها را محدود می‌کند.

مثال: کلیه

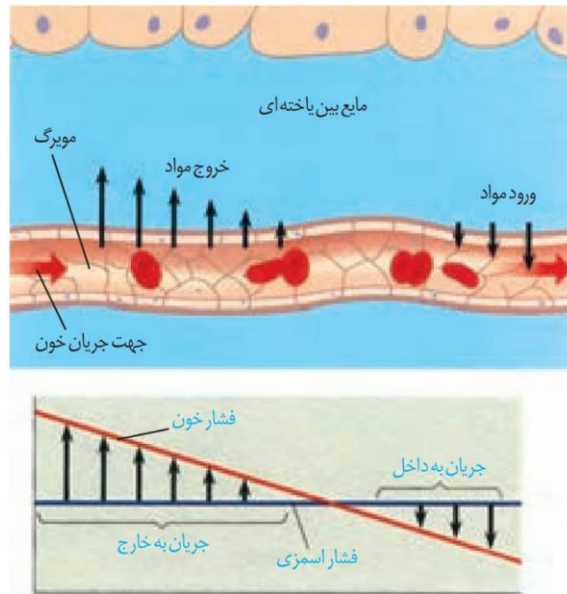
۳. مویرگ‌های ناپیوسته:

به دلیل فاصله زیاد یاخته‌های بافت پوششی، دارای دیواره‌ی حفره دار اند. (**غشای پایه ناقص**)

مثال: جگر (کبد)

- عملکرد:

تبادل مواد بین خون و مایع میان بافتی (فاصله بیشتر یاخته‌های بدن تا مویرگ‌ها حدود **۰/۰۲ میلی‌متر (۲۰ میکرومتر)** است و امکان مبادله سریع مولکول‌ها را از طریق **انتشار آسان‌تر** می‌کند.

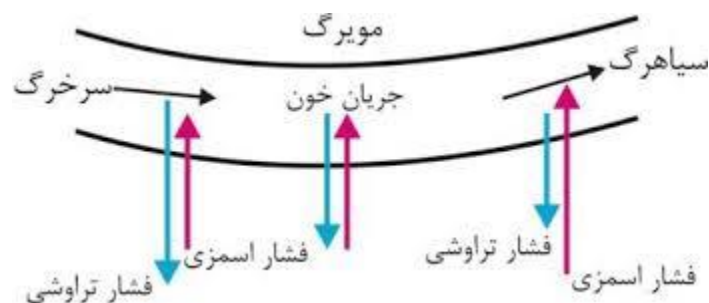
شکل ۱۳- تبادل مواد در مویرگ‌ها

تبادل مواد در مویرگ‌ها

در ابتدا باید با دو اصطلاح **فشار تراوشی و فشار اسمزی** آشنا شویم.

فشار تراوشی مویرگ‌ها

به فشار خون مویرگ‌ها که سبب عبور مواد از منافذ می‌شود گفته می‌شود و در سمت سرخرگی مویرگ، بیش از سمت سیاهرگی است که باعث خروج مواد از مویرگ می‌شود و به سمت **سیاهرگی** که پیش می‌رویم، **کاهش** می‌یابد.

فشار اسمزی مویرگ‌ها:

به تمایل مویرگ به جذب پلاسما از مایع میان سلولی، گفته می‌شود.

مسیر **بازگشت** مواد از منافذ مویرگی با اختلاف فشار اسمزی باز می‌شود.

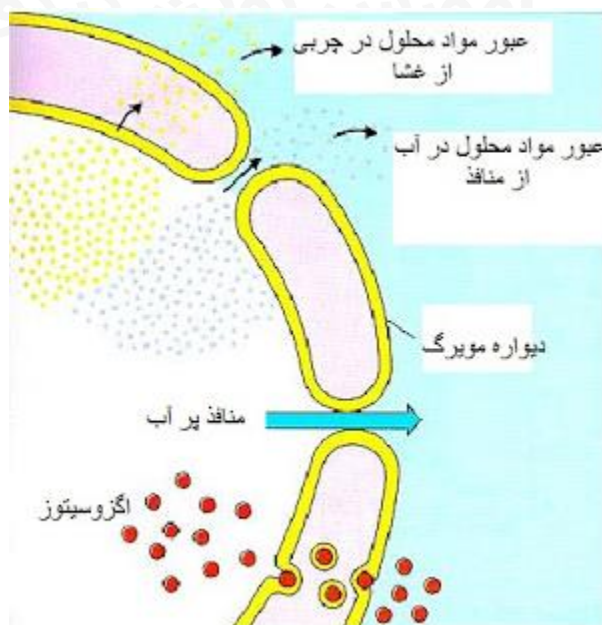
در اثر پروتئین‌های موجود در پلاسما، فشار اسمزی **همواره** درون مویرگ **بیش** از بیرون است.

مولکول‌های مواد، از **دو مسیر** می‌توانند عبور کنند:

۱. غشای یاخته‌های پوششی مویرگ

۲. فاصله‌ی بین یاخته‌های پوششی مویرگ

در ابتدای سرخرگی مویرگ، فشار تراوشی بیش از فشار اسمزی است و باعث خروج مواد از مویرگ می‌شود و بخشی از خوناب (پلاسما) **به جز مولکول‌های درشت** از مویرگ خارج و به بافت وارد می‌شوند. در اثر این خروج، فشار اسمزی درون مویرگ از فشار تراوشی بیش‌تر می‌شود، در نتیجه آب همراه با برخی مولکول‌ها مانند مواد دفعی یاخته‌ها، وارد مویرگ می‌شوند.

خیز (ادم)

کمبود پروتئین‌های خون و افزایش فشار درون **سیاهرگ‌ها** می‌تواند سرعت بازگشت مایعات از بافت به خون را بکاهد که باعث متورم شدن بخش‌هایی از بدن می‌شوند.

مصرف زیاد نمک و مصرف کم مایعات، می‌تواند منجر به خیز (ادم) شود.

نکته زیست

آموزش نوین کنکور تجربی

